

Essay

Omkring 1132

– den gule pest, teaterdirektørenes lovforslag

Omkring I 132

– den gule pest, teaterdirektørernes lovforslag

Af John Andreassen

Kært såvel som ukært barn får mange navne. Rent officielt hed publikationen *Teaterloven. Betænkning afgivet af udvalget vedrørende revision af teaterloven*. Betænkning nr. 1132, København 1988; en bog på 328 sider med gult omslag. Men da mange i teaterbranchen var utilfredse med det omfattende værks konklusioner, gav farven anledning til pest-associationerne. Og da udvalget – ud over en kulturministeriel udvalgsformand – især bestod af seks direktører for store teatre samt rektor for Statens Teaterskole, var det også nærliggende at harcelere over medlemmernes daglige status indenfor 'institutionsteatret' og uddannelsestraditionen: Dem, der sidder på det statsligt blåstemplede 'flæsk' og ikke selv har noget alvorligt i klemme.

Og endelig havde denne personkreds nærmest begået hybris – overmodigt udfordret skæbnen – ved at kalde deres værk for Teaterloven i bestemt form, hvormed man signalerede, at dette arbejde måtte anses for at være så grundigt og usandsynligt godt forberedt, at det én gang for alle måtte resultere i den første – og bedst tænkelige – samlede lov for al teatervirksomhed i Danmark.

Denne kritik vender jeg tilbage til.

Men inden da ...

De måske vigtigste forudsætninger for, at man kan sætte en gennemgribende revision af teaterloven i gang i 1985, er følgende: 1) Oprettelsen af Ministeriet for Kulturelle Anliggender i 1961, 2) Kommunalreformen i 1970, hvor ca. 1200 kommuner og 28 amter reduceres til henholdsvis 274 og 14 større enheder og 3) oversættelsen af Augustin Girards *Kulturpolitik – teori og praksis* til dansk i 1973 med begreber dom demokratisering

af kulturen, kulturelt demokrati og kulturel animation – samt selvfølgelig et voksende velfærds- eller måske rettere velstandssamfund op gennem 1980'erne.

Og tilbage til I 132

Arbejdet med betænkningen sættes i gang af Mimi Stilling Jakobsen i 1985, Centrumdemokraternes kulturminister i den konservative Schlüter-regering I 1982-86. Som den eneste danske kulturminister lover hun større støtte til kunst og kultur (læs: ikke-besparelser) mod at den kunstneriske kvalitet bliver hævet.

Revisionsudvalget får til opgave at foreslå en lov for hele det komplekse teaterområde inkl. Det Kongelige Teater. Forslaget skal dog være udgiftsneutralt for staten: Da der ikke på nuværende tidspunkt er udsigt til bevillingsforøgelser, som der står i kommissoriet.

Udvalget sidder under tre kulturministre. Efter usædvanlige 50 udvalgsmøder offentliggøres betænkningen i 1988 under H. P. Clausen (1928-98), den konservative kulturminister 1986-88 i Schlüterregering II. Hans hovedopgave har været oprettelsen af TV2 for at bryde DR's tv-monopol. Schlüterregering II ønsker – trods MSJ's løfter – ikke at imødekomme udvalgets forslag til øgede udgifter, så der bliver heller ingen TeaterlovEN denne gang. Dette fremgår dog først tydeligt under KVR-regering (Schlüter III), da Ole Vig Jensen (1936-2016) fra Radikale Venstre bliver kulturminister 1988-90.

Lidt om kritikken af I 132

1132 udløste et mindre ramaskrig blandt dem, der ikke var direkte repræsenteret i

revisionsudvalget. Efter offentliggørelsen i 1988 deltog udvalgsrepræsentanter bl.a. i debatmøder på Folketeatret i København og Svalegangen i Århus. Jeg deltog i sidstnævnte med et lille protestoplæg udefra.

I *Børneteateravisen* nr. 64, juni 1988 talte teateranmelder Henrik Lundgren om ”Betænkning nr. 1132: Oplæg til en reaktionær teaterlov”, og her fremhævede han først og fremmest udvalgets konkrete forslag om forøgelse af nogle af de største teatres tilskud sat over for meget uklare formuleringer om støtte til egns-, danse-, musik-, børne- og opsøgende teater. HL talte om ”denne betænkning, som kan gå hen og afføde den mest reaktionære teaterlov i mands minde: En lov, der stille og effektivt kvæler hele undergrunden i dansk teater.” Til slut appellerede han til ”det alternative kulturpolitiske flertal” i Folketinget om i det mindste at lave en fordelingsnøgle til disse områder samt sikre miljøet repræsentation i et nyt Teaterråd.

Iflg. kritikken havde revisionsudvalget især koncentreret sig ’oppefra om Det Kongelige Teater og ’nedefter’ via andre store institutioner til amatører og uddannelse nederst – som i den gældende teaterlov. Da jeg deltog i Svalegangsmødet, vendte jeg ironisk pyramiden om i samme nummer af *Børneteateravisen* og foreslog, at uddannelse og amatørteater skulle stå ’øverst’ og anerkendes som det vigtigste for en teaterudvikling sammen med teater for og med børn og unge. ’Nederst’ Nationalscenen. 80er-regeringernes mange politiske forsøgsprogrammer fik et også et hib: 10-punktsprogrammet på fritidsområdet og 7-punktsprogrammet inden for folkeskoleområdet burde vel mindst resultere i et 4-punktsprogram inden for teaterområdet. Til slut foreslog jeg Kultur- og Kommunikationsministeriet (1987-88) ændret til Kunststofministeriet – ikke mindst pga. idrættens voksende status i ministeriet. Senere samme år blev navnet – uden min medvirken – ændret til Kulturministeriet, som det stadig

hedder i 2019.

I november 1988 holdt den nye kulturminister, Ole Vig Jensen, en konference, hvor han dog understregede, at teaterområdet imod udvalgets ønske ikke ville få flere midler. Samtidig gik han imod en række af revisionsudvalgets konkrete forslag. Og det nyttede ikke noget, at fx Michael Ramløse fra Teatercentrum holdt en skiftevis appellerende, argumenterende og kritiserende tale om (børne)teaters gavn for samfundet: ”Tag ikke glæden ved kultur fra befolkningen.” (Ramløse i *Børneteateravisen* nr. 66, november 1988).

Regeringen havde nu fået TV2 på plads, og den nye kulturminister ville satse mere på brede, folkelige tiltag – ikke mindst en revision af folkeoplysningsloven – og senere oprettelsen af Kulturfonden til samarbejde mellem amatører og professionelle.

Dramaturgi & 1132

Jeg var dog også kritisk men mere konstruktiv undervejs, idet jeg fremsendte to forslag til udvalget og var medforfatter på et tredje i 1986-87. Alle blev dog noteret side 279 i Fortegnelse over de væsentligste ikke-optrykte forslag, redegørelser mv. modtaget under udvalgets arbejde i *Teaterloven*.

Ti forslag

Første forslag hed *En ny teaterlov – ønsker & forslag* og bestod af 10 dele:

1. Et udvidet teaterbegreb
2. Åbning mod andre ministerier
3. De 4 årstider – udrykningspenge
4. Professionelle er tidligere amatører
5. Egnsteater = teater på egnen?
6. Støtte til rammerne – æggeskaller
7. Dramatikere lokalt i verden
8. Amatørers elskov er billig

9. Uddannelse – livet varer mere end tre til fire år

10. Teater for fred – ikke bare husfred

Det var egentlig kommentarer til især §16-31 i 1984-loven, der fx undlod støtte til ”beslægtede arrangementer som: oplæsning, cabaret, collage, one-man shows, solistoptræden, variéte (koncerter, cirkus) m.m.” Samtidig skulle det antyde, at teater kunne være relevant for flere sider af samfundslivet og dermed burde støttes af flere ministerier i fællesskab. Og mere fleksibelt end 1-2 faste ansøgningsrunder årligt for at give plads til mere spontane, gode projekter, hvoraf nogle overskred den skarpe grænse mellem professionel og amatør.

En mere reel lokalisering af egnsteatre blev også foreslået, da nærmest alle den type teatre fik så begrænset støtte, at mange mere af nød end af lyst kørte landevejene tynde for at få budgetterne til at hænge sammen. Dengang var produktion af børneteater også nærmest et must for at opnå egnsteaterstatus, hvilket efter min og manges mening begrænsede teatrene for meget.

Interessen for at lave teater blomstrede virkelig i 1980ernes velstående yuppie-periode, men der manglede øve- og spillelokaler især til mindre produktioner. Æggeskaller antydede mulige nyskabelser under beskyttede former. Men der skulle jo også indhold i murstenene i form af mere nyskrevet dansk dramatik, der måske også kunne skabes interesse for i udlandet. Samtidig burde det basale arbejde i amatørteaterkredse bakkes mere op og offentligt anerkendes – ikke mindst i lyset af, at ambitiøse amatørsceners satsninger ikke længere var en ’gratis’ fritidsforøjelse men i nogle tilfælde krævede en investering – ikke mindst ved voksende samarbejde med professionelle. Desuden burde dogmet om tre-fire års formel uddannelse som tilstrækkelig kunstnerisk kvalifikation brydes. Kunstnere burde måske ligefrem ’tvinges’ – mod betaling – til at distancere sig fra det daglige arbejde i perioder for at få nye impulser.

Og endelig antydede jeg, at kulturel udveksling kunne fremme mellem menneskelig forståelse og derfor burde støttes. Hvor meget forslagene burde koste, og hvor pengene skulle komme fra måtte udskydes til en eventuel realisering.

Forslagene var ledsaget af min dystopiske fremtidsvision fra Fools-festivalen i København 1985, *Vi kommer til at se...* Hermed var grunden lagt til de efterfølgende uddannelsesforslag.

Dukketeateruddannelse

Jeg er fascineret af dukke- og objektteater, og derfor var jeg medlem af dansk UNIMA (UNion Internationale de la Marionnette) i en årrække. Undervejs besøgte jeg bl.a. dukketeateruddannelsen på Die Hochschule für Schauspielkunst Ernst Busch i Berlin sammen med en gruppe dramaturgistuderende. Herigennem fik jeg ideen til vist nok det første forslag til en formel dukketeateruddannelse i Danmark.

Det var bl.a. et forsøg på at gøre op med den herskende opfattelse af, at dukketeater kun er for børn. Dukker, figurer, objekter af alle arter kan være for alle aldre. Og de kan være centrum eller spille sammen med skuespillere. Og i det hele taget burde de benyttes meget mere i mange slags forestillinger i mini-, menneske- eller stor over-størrelse, hvor deres ageren kan udtrykke meget, som en skuespillerkrop ikke kan: Dukken som objekt, spiller og medspiller.

Der skulle være tale om en kombinationsuddannelse på tværs af en række fagskel: skuespiller, instruktør, dramatiker, scenograf, lys- og lydtekniker, dukkemager, dukkefører m.v.

På den ene side kræver godt dukkespil årelang træning, så tre år burde være et minimum i stedet for enkelte moduler eller små videreuddannelseskurser for skuespillere. Og billedmedier skulle i sagens natur stå centralt: skulptur og billedkunst, rumkunst, tegneserier, elektroniske billedmedier – og teater. Uddannelsen skulle kort sagt give ”en bred forståelse af dukke og dukkens muligheder

i teater (for såvel børn som voksne).”

Idealet er initiativrige multikunstnere i slægt med gøglere, der kan bestride alle nødvendige funktioner i deres egen, turnerende virksomhed – såvel solistisk som i gruppesamarbejde på, bag og omkring scenen – og med meget forskelligartet, selvvalgt æstetik.

Uddannelsesforløbet skulle være et SU-berettiget fuldtidsstudium for 8-10 studerende på 3 år, der hver var opdelt i to halvår:

1. år: Basisår – tilnærmelse til dukke/teater (bred intro til arbejdsopgaver og dukken som spiller).
2. år: Produktionsår – fra værksted til forestilling (udbygning og dukken som medspiller)
3. år: Projektår – valg og nuancering (ekstern praktik, dukken som objekt, medspiller og spiller og egen forestilling samt evaluering og dialog om fremtidsplaner)

Hvert studieår slutter med offentlige forestillinger – i gruppe eller solo.

Uddannelsesstedet skulle have eget værksted, studiescene og mediatek. Og i løbet af uddannelsen skulle der være gæstearrangementer, ekskursioner og ekstern praktik, så man løbende var i kontakt med en større, faglig samtid nationalt og internationalt.

Uddannelsen kunne så senere udbygges med et 4. specialiseringsår inden for fx dukkemageri, elektronisk brug af dukker eller pædagogisk formidling af dukkebrug i teater ligesom der kunne oprettes årskurser for dukkespiller og for skuespillere, der ville supplere deres grunduddannelse.

Et dukketeatermøde og tiden efter

I en periode var jeg tilknyttet Teatergruppen Den Blå Hest i Århus – navngivet efter avantgarde-kunstnergruppe Der Blaue Reiter (1911-14). I 1987 lavede vi en international dukkeudstilling og -teaterfestival i Ridehuset

over for rådhuset med titlen *Dukke og menneske*. I den forbindelse holdt vi et møde om dukketeateruddannelse med Knut Alfsen fra norsk Unima, dukketeaterfolkene Ray Nusselein (1944-99) og Morten Grue samt teaterprofessor Kela Kvam fra lovrevisionsudvalget, Josef Krofta (1943-2015) fra Divadlo Drak i Tjekkoslovakiet og Janos Laszlo fra den statslige dukketeateruddannelse i Budapest. Der var forskellige synspunkter på uddannelse. Fantastiske Nusselein ville helst satse på den autodidakte learning-by-doing tradition med eller uden mesterlære. Men da det forlød, at revisionsudvalget ikke ville støtte en formel uddannelse, bakkede mødet op om et forsøg på at få oprettet en nordisk uddannelse.

1132 begrundede senere sit politisk-pragmatisk sit afslag således: Man er opmærksom på, at en sådan uddannelse findes i udlandet. Udvalget anerkender betydningen af, at også dukketeatret har høj kvalitet, men man finder ikke, at der er grundlag for på nuværende tidspunkt at etablere en dukketeateruddannelse i Danmark. Kvalificerede bør have mulighed for at deltage i uddannelseskurser i udlandet (s. 205).

En egentlig (grund)uddannelse er aldrig blevet oprettet i Danmark. Dukketeater er stadig 'kun' noget for børn på trods af flere festivalers demonstration af det modsatte. Hans Hartvich-Madsen (1945-2018) blev dog inspireret af uddannelsesforslaget til at oprette en treårig dukkemager-uddannelse 1996-98 i forbindelse med Thy Teater i Hanstholm. Han havde bl.a. arbejdet i Jytte Abildstrøms Teater og var en lang årrække formand for dansk UNIMA.

Så sent som i 2009 blev der dog afholdt et lignende seminar under Copenhagen Puppet Festival med internationale uddannere ”på et område, hvor Danmark halter bagud ved ikke at have en egentlig, officiel dukketeateruddannelse. Det betyder bl.a., at danske teatre og filmselskaber m.fl. ofte må hente dukkemagere i udlandet”, som

Børneteateravisen skrev 20.3.2009.

Teateranimation

I marts 1987 sendte Birgit Skou og jeg en skitse til en flersidig scenekunstnerisk uddannelse til lovudvalget. Birgit Skou, der også havde gået på Dramaturgi, havde været uddannelsesleder på Århus Teater Akademi. I 1986 grundlagde hun uddannelsen 'Tidens Teater' sammen med en gruppe tidligere elever og undervisere, der ville uddanne folk i en kombination af folkelig og avantgardistisk tradition i løbet af tre år.

Birgit havde længe slået til lyd for et moderne teater på linje med en skelnen mellem klassisk og moderne ballet. I forlængelse af Augustin Girards (1973) 'klassiske' idé om kulturelt demokrati ville Tidens Teater uddanne "socialt engagerede, kunstnerisk skabende skuespillere/teaterpædagoger/animatører ... til et arbejde med såvel professionelle som amatører". Selvstændige, flermediale kunstnere skulle uddannes til "nye arbejdsområder såvel som ... til nuværende jobmuligheder." En visionær og pragmatisk uddannelse med medindflydelse og -ansvar til de studerende på alle niveauer. Ca. 12 skulle optages hvert år på en SU-berettiget uddannelse med en lang arbejdsuge og en grundstruktur som i dukketeateruddannelsen: Basis, produktion, projekt bestående af såvel fælles som individuel undervisning og to ekskursioner til danske eller udenlandske kulturaktiviteter hvert år de første to år. Tredje år laves projekter med eksterne, selvvalgte samarbejdspartnere. Der er kontakt med faktiske arbejdsforhold uden for skolen gennem hele uddannelsen. Hvert år afsluttes med en reflekteret skriftlig og mundtlig evaluering af årets arbejde samt planlægning af starten på næste års aktiviteter inkl. skolens budgetlægning m.v. Alt afsluttes med fælles rengøring og fest. Altså studenterdeltagelse på alle niveauer.

Grunduddannelsen kunne med tiden udvides med et fjerde år med fx elektroniske medier eller børne- og ungdomsteater.

En række traditionelle uddannelsesdiscipliner skulle progressivt udvikles igennem hele uddannelsen ved siden af undervisning i teknik, administration og pr. Og allerede på andet halvår skulle der indgå hhv. en indendørs og en udendørs elevforestilling, og hver anden uge skulle studiegrupper stå for et to-tre timers offentligt arrangement – lære tidligt at have medansvar over for en omverden. På slutningen af 2. år indgik en to-ugers turnéperiode. Og tredje år sluttede med fremvisning af selvskabte projekter. Altså voksende kompleksitet og egenansvarlighed for kunstnerisk og social udvikling.

I samarbejde med Aleksander Jochwed fra Den Blå Hest udvidede vi forslaget i 1988. Her blev kunstnerisk skabende udvidet til kunstnerisk nyskabende. Et teater som centrum for mange kunstarter. Og ikke mindst skulle "skolen tænkes ind i et TEATERHUS, hvor forskning omkring teatret som centrum for mange kunstarter kunne foregå ... forskning om teatrets rolle i samfundet ... En ny BAUHAUS-idé." (Skou et. al. 1988).

Sådan en uddannelse blev logisk nok heller ikke realiseret. Men måske kommer vi til at se flere elementer af den – samt af uddannelserne på Nordisk Teaterskole 1989-1999 og Cantabile 2's School of Stage Art 1985-2009 – i den fusionerede Den Danske Scenekunstscole (DDSKS) i fremtiden.

Hvordan gik det siden I132

Det blev ikke til nogen samlet, gennemgribende revision af TeaterlovEN i 1988. Det Kongelige Teater kom med i loven i 1990, og både før og efter er loven – fra 1.7. 2012 kaldet Scenekunstloven – blevet smårevideret flere gange. Senest få måneder før folketingsvalget i 2019, hvor den afgående kulturminister, Mette Bock, fra Liberal Alliance indskrifter sig i rækken af kulturministre, der har opgivet at lave en helhedsløsning på området. Hendes hovedopgave var tilfældigvis også en yderligere beskæring af DR's virkefelt – på en anden måde

og alligevel ligesom i 1986-88. På teaterområdet endte revisionsplanerne tilsyneladende bare med uddeling af håndører til udvalgte venner.

P.S. Få måneder før sin død i 2018 slog Jørn Langsted, professor emeritus, Dramaturgi alias Lufholderen i martsnummeret af *Børneteateravisen* muntert og radikalt til lyd for en forenklet Scenekunstlov med stærkt fokus på børn og unge: Lufholderens teaterlov. Forslaget, der var en blanding af tradition og nytænkning, var reduceret til otte kapitler og 13 paragraffer mod lovens 14 og 33. I realiteten bestod hans forslag kun af 4 områder ud over formålparagraffen. Loven skulle kort og godt "fremme produktion af teater i Danmark og dansk teater i udlandet" ud fra et bredt teaterbegreb, hvor der værnes om den kunstneriske frihed: "teaterlederens ret til frit og uafhængigt at træffe bestemmelse om repertoire, engagementer og øvrige kunstneriske spørgsmål". Herefter fulgte en række nye organiseringer af teaterområdet: En ny, central, statslig konstruktion, Det Danske Teaterinstitut, der skulle "fordele de statslige midler, der afsættes på de årlige finanslove, til produktion af teater". Ud fra kvalitet og udviklingspotentialer. 25% øremærket til børne- og ungdomsteater. Derefter fulgte fire nationalscener: En ny for børne- og ungdomsteater samt tre adskilte, kongelige: skuespil, opera, ballet. Og alle under 26 år skulle sikres billige teaterbilletter. Og endelig skulle den altomfattende teaterloven evalueres hvert femte år med teaterlivets demokratiske mulighed for at vurdere dens fortsatte brugbarhed.

P.P.S. På trods af alle mangler og forskellige prioriteringer, fortjener 1132 dog en grundigere analyse af det omfattende baggrundmateriale og de mange overvejelser, den rummer over teaterlivet i 1980'erne.

Litteratur

- Andreasen, John: *En ny teaterlov – ønsker & forslag*. Århus 6.11.1986.
- Andreasen, John: *Skitse til en 3-årig dukketeateruddannelse*. Århus 19.3.1987.
- Andreasen, John: "Dukketeaterboom på vej?" *Børneteateravisen*, nr. 59, juni 1987 s. 11
- Andreasen, John: "Dansk teater – én stor forsøgscene?" *Børneteateravisen* nr. 64, juni 1988 s. 5.
- Girard, Augustin: *Kulturpolitik – teori og praksis*. Den Danske Unesco-Nationalkommission 1973.
- Hartvig-Madsen, Hans: *Rapport om uddannelsen af den første årgang på "Dukkemagergrund-uddannelsen"*, efteråret 1996 til foråret 1998 ved Erhvervsforskolen i Hanstholm 7.7.1998.
- Jensen, Carsten: "Til møde med ministeren" *Børneteateravisen* nr. 66, november 1988 s. 5.
- Langsted, Jørn: "Lufholderens teaterlov". *Børneteateravisen*, marts 2018.
- Lundgren, Henrik: "Betænkning nr. 1132: Oplæg til en reaktionær lov" *Børneteateravisen* nr. 64, juni 1988 s. 4.
- Ramløse, Michael: "Tag ikke glæden ved kultur fra befolkningen" *Børneteateravisen* nr. 66, november 1988 s. 4.
- Skou, Birgit & John Andreasen: *Skuespiller/teaterpædagog/animatør – opsøgende, igangsættende, udviklende 3-årig uddannelse*. Tidens Teater, Århus 16.3.1987.
- Skou, Birgit, John Andreasen & Alexander Jochwed: *Grunduddannelse for Det moderne teater. 2. udkast*, Tidens Teater, Århus 1.9.1988.
- Teaterloven. Betænkning afgivet af udvalget vedrørende revision af teaterloven*. Betænkning nr. 1132, København 1988.